

Elja Ventola

Kielikeskus

Helsingin yliopisto

AUTENTTISISTA KESKUSTELUISTA JA OPPIKIRJOJEN KESKUSTELUMATERIAALEISTA KIELTEN OPETUKSESSA

Abstract

ON AUTHENTIC DISCOURSE AND ON DISCOURSE MATERIALS IN FOREIGN LANGUAGE TEXTBOOKS

The article discusses the development of teaching social interaction through dialogues in foreign language classrooms. It will survey the interactional dialogues which, due to the increasing interest in discourse analysis, have been included in foreign language textbooks and will examine how more and more attention is presently paid to the nature of such discursive dialogues. Initially textbook dialogues represented social interaction very stereotypically and relatively rigidly but then, following pragmatic and communicative language teaching theories, such dialogues were introduced in which social interaction is practised functionally speech act by speech act. Although functionality and variation of speech acts in social interaction is now considered in textbooks, less attention has been paid to the overall global structures of social interactions and how each discourse is a unique instance in which culturally prescribed text-typological features will be realised. When learners are trained to recognise and produce such discourse features of social interactions as speech acts and global structures, the use of authentic recordings and materials in classrooms should be encouraged even at relatively elementary stages.

1. JOHDANTO

Hiljattain on ryhdytty keskustelemaan oppikirjojen mallidialogeista, ja tehdyt kommentit ovat usein sangen kriittisiä. Christopher Edelhoff on Zielsprache Deutsch -lehdessä julkaissut pitkän aihetta käsittelevän artikkelin, jossa hän mm. toteaa:

"Die Dialoge und Texte in den Büchern führen Menschen und Lebensumstände wie Marionetten vor; sie sprechen alle nach der Grammatik, die gerade dran ist. Das sollen Menschen sein?" (Edelhoff 1986:23)

Modern English Teacher-lehdessä julkaistussa artikkelissa Ian Scott, kokenut EFL-opettaja, kiinnittää myös huomiota oppikirjojen dialogien jähmeyteen:

Even when texts are used in language classrooms, they are often 'stilted' or 'unnatural', having been designed to present certain sentence structures, rather than to convey meaning. First language learners usually have access to natural texts outside the classroom, but many foreign language learners only see contrived 'showcase texts'. The influence such texts have had on one Malaysian student of English is evident in his answers to the following reading comprehension questions: *Who won the 1970 World Cup? - Brazil won the 1970 World Cup. Does Pele's mother have a beautiful house? - Pele's mother has a beautiful house.* It appears that the student has come to believe that a successful answer is one which involves the repetition of a given sentence structure. There is need to develop understanding of text structure, so that students no longer view foreign language texts as a succession of separate sentences. To this end, materials based on natural texts should be introduced as early as possible in the language learning process (Scott 1986:13; minun alleviivaukseni).

Scottin lainauksessa haluaisin kiinnittää huomiota viimeiseen virkkeeseen: "materials based on natural texts should be introduced as early as possible in the language learning process". Näin ei ainakaan muutama vuosikymmen sitten kielenopetuksessa Suomessa käynyt. Moni lukija voi ullaakolle tekemällään retkellä löytää pahvilaatikoiden kätköistä saman ensimmäisen englanninkirjansa kuin minä, Lydia Almilan Koululaisen englanninkirja, jonka kuudes painos on vuodelta 1961, mutta ensimmäinen jo vuodelta 1950. Kirjan esipuheen mottona on "Elävien kielten opetuksen elinhermona on puhumisen taidon tavoittelu" (Almila 1950/61:4; minun alleviivaukseni). Kun lukee tämän Lydia Almilan moton ja vertaa sitä Ian Scottin vaatimukseen siitä, että autenttista materiaalia pitäisi jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ottaa mukaan vieraan kielen opetukseen, voisi ajatella, että Suomessahan ovat asiat hyvin. Mutta hyvin pian käy ilmi, että emme me kovin pitkällä olleet 1960-luvulla. Almilan englanninkirjan ensimmäinen keskusteluharjoitus on dialogi, joka etenee seuraavasti: opettaja kysyy ja oppilaat vastaavat kuorossa.

(1)
CONVERSATIONTeacher:

Is it fun to read English?
 But it is difficult, is it not?
 Is it easy to write English?
 Is it not boring to learn English?
 What is it like?
 It is fun to speak English.
 Is it fun to sing in English?

Class (in chorus):

Yes, it is great fun.
 Oh yes it is.
 No, it is not: it is difficult.
 No, not at all.
 It is very interesting.
 So it is.
 Oh yes, it is.
 (Aimila 1950/61:26)

Tätä keskusteluharjoitusta lukiessaan on helppo hymyillä ja yhtyä Scottin toteamaan: "the student has come to believe that a successful answer is one which involves the repetition of a given sentence structure". Nämä mallidialogit heijastavat strukturalistista kielenopetusteoriaa, samoin kuin ehkä sekini, että olin kyseisen mallidialogin viereen kirjaani kirjoittanut: 'Koe - lue ulkoal'.

2. MALLIDIALOGEISTA

Entä diskurssinopetus 1970- ja 1980-luvulla? Teksti (2) on Jet Set 9- oppikirjassa matkatoimistossa tapahtuva mallidialogi.

(2)
AT A TRAVEL AGENCY

Travel Agent (TA): Good morning. Can I help you?
 Mr. Linton (L): Yes, I'd like to book a trip to Copenhagen, please.
 TA: How would you want to go?
 L: By ferry.
 TA: How many are you?
 L: Four. My wife, myself and our two children. And the car.
 TA: How old are the children?
 L: 16 and 10.
 TA: That's three adults and one child. Single or return?
 L: Return, please.
 TA: When would you like to travel?
 L: On July 15th. And we would like to return on July 23rd.
 TA: Hm. I'm afraid the ferry is fully booked on the 15th. How about July 14th?
 L: No, I'm afraid that's impossible.
 TA: What about the 16th?
 L: Yes, that's all right.

- TA: Would you like a cabin for four?
 L: Yes, please. The cheapest you have.
 TA: Let's see. That's a cabin on Deck C. And what make is your car?
 L: A Ford Fiesta.
 TA: Right.
 L: Can I book a hotel through you?
 TA: Yes, you can. What kind of hotel do you want? And how many rooms?
 L: Something not too expensive. Two double rooms, one with a bath or shower.
 TA: For how many nights?
 L: Four.
 TA: Let's see...There's a nice little hotel in a quiet side street which should suit you. The price includes continental breakfast.
 L: That sounds fine.
 TA: Right. Could you call back the day after tomorrow? I'll try to have everything ready.
 L: Thank you very much. You've been very helpful.
 TA: Not at all.

(Webster et al. 1982:108-109)

Hyvin muodostetut rakenteet esiintyvät tässäkin dialogissa. Virkailijan johtama keskustelu etenee kysymys kysymykseltä ilman epärointiä, ilman merkitysten tarkistamista, ilman, että kummankaan puhujan koskaan tarvitsisi korjata puhettaan. Kumpikin osapuoli tekee työnsä, hoitaa kielellisen roolinsa valkeuksitta.

Tilannesidonnaiset mallidialogit ovat tyypillisesti toimineet oppilaille jonkinlaisina vieraalla kielellä käytävän kommunikaation esikuvina ja malleina. Niiden avulla opitaan tarvittava sanasto ja tilanteessa tarvittavia rakenteita. Kummatkin ovat kommunikaation kannalta tärkeitä. Mutta, kuten Scott huomautti, rakenteet opitaan usein liiankin kirjaimellisesti. Sen tähden Viljo Kohonen halusikin AFinLAN syyssymposiumissa 1986 käyttämässään puheenvuorossaan heittää stereotyyppiset mallidialogit roskakoriin. En ottaisi näin jyrkkää kantaa, mutta on harkittava minkäläisten mallidialogien avulla keskustelua opetetaan. Kieli on toimintaa. Kielellinen käyttäytyminen on kulttuurisidonnainen sosiaalinen prosessi, joka luodaan juuri siinä tilanteessa missä ollaan. Mallidialogien pitää toisaalta osoittaa, mikä on kulttuurissa kielellisesti ennustettavaa käyttäytymistä ja toisaalta osoittaa, kuinka

sosiaalinen prosessi luodaan samalla ainutlaatuiseksi, dynaamiseksi, sillä hetkellä tapahtuvaksi keskustelijoiden väliseksi interaktioprosessiksi.

Oppikirjojen mallidialogien puheenvuorot ja puheenvuorojen vaihdot tuntuvat usein varsin luonnottomilta ja jäykiltä. Näin on esimerkiksi dialogissa (3):

(3)

Laura works in the travel agency on Saturday. She is talking to a young married couple. Their names are Steve and Jenny.

Jenny: We'd like some information, please. We want to go to Los Angeles.

Laura: Yes. What do you want to know?

Jenny: Well, first of all, we want to know the fare. The air fare, of course.

Laura: When do you want to go?

Steve: We don't really know. In July, or perhaps in June.

Laura: I see. Well, in May and June the fare is £235. But it's less in March and April. It's only £220.

Jenny: And what about July?

Laura: It's more in July.

Steve: More? How much is it then?

Laura: It's £262.

Steve: Oh...

Jenny: Can you give us a brochure, please? We want to think about it.

Laura: Yes, of course. Here you are.

Steve: Thanks.

Laura: That's all right.

(O'Neill, R. 1978:63)

Varsinkin puheenvuoroparit (4), (5) ja (6) kuulostavat 'oppikirjamaisilta':

(4)

Jenny: We'd like some information, please. We want to go to Los Angeles.

Laura: Yes. What do you want to know?

Jenny: Well, first of all, we want to know the fare. The airfare, of course.

(5)

Laura: I see. Well, in May and June the fare is £235. But it's less in March and April. It's only £220.

(6)

Steve: More? How much is it then?

Laura: It's £262.

En väitä, että tämä dialogi on sinänsä huono dialogi. Siinä on esimerkiksi yritetty käyttää puhutulle diskurssille ominaista piirrettä, ellipsiä. Mutta

Joskus hyvät periaatteet unohtuvat. Puheenvuoropari (6) kuulostaisi luonnollisemmalta esimerkiksi seuraavasti ilmaistuna:

(7)

Steve: More? How much more?
 Laura: £262.

Toisaalta tuntuu, etteivät myöskään viittaussuhteet toimi samalla tavoin mallidialogeissa ja puhutussa diskurssissa. Usein keskustelussa viittaus puhujaan itseensä on elliptinen. Siten esimerkit (8) ja (9) saattaisivat tehdä mallitekstissämme hieman luonnollisemman vaikutelman:

(8)

Laura: Yes. What do you want to know?
 Jenny: Well, first of all the fare.

(9)

Laura: When do you want to go?
 Steve: Don't really know.

Mallidialogien yksittäiset puheenvuorot ovat liian täydellisiä, huolimatta pyrkimyksistä saada ne 'puhutun kielen kaltaisiksi'. Esimerkit (10), (11) ja (12) osoittanevat, kuinka sekä suomea että englantia äidinkielenään puhuvat 'erehtyvät' keskustellessaan - kaikkea informaatiota ei aina muisteta sanoa kerralla, takerrellaan, hypätään toiseen asiaan jne.

(10)

Asiakas: mä otan postimerkkejä mua aina- yks kysy- sano että siin'
 on kanssa ostaja ku ei sano minkähin- hintaisia...että
 pitäis ihan- mä niitä kirjemerkkejä sem- onko teillä
 semmosia...er en minä tommosia huoli...mutta
 semmonen- onko teillä semmonen...niinku sarja niinku
 ei oo niitä...mikä se oli se-
 Virkailija: ei oo niitä...mikä se oli se-
 Asiakas: niitä semmosia erilaisia mökkejä
 Virkailija: se on loppunut jo
 Asiakas: ai se on loppu
 Virkailija: joo

(11)

Virkaillija: good day
 Asiakas: good morning...I was wondering er...I's thinking about...
 January February...I have some holidays and I's thinking
 about...some friends of mine are going on a trip to Alice
 Springs...and I was just wondering about the cost and so on

(12)

Virkaillija: can I help you?
 Asiakas: yes I'm after uh...a quote on a trip to Cairns...student
 concession
 Virkaillija: high school or *tertiary?¹
 Asiakas: *tertiary
 Virkaillija: tertiary to Cairns

Puhujilla on usein vaikeuksia viestimerkityksien rakentamisessa. Usein joudutaan merkitykset rakentamaan yhdessä keskustelukumppanin kanssa ja kommunikaatiopartnerit joutuvat jatkuvasti tarkastamaan toistensa merkityksiä. Näihin selkkoihin nykyiset oppimateriaalit eivät vielääkään kiinnitä tarpeeksi huomiota. Kurssikirjat sisältävät vielä niukasti tietoa siitä, miten kommunikaatio saadaan oikeille raiteille, jos jossakin vaiheessa tulee vaikeuksia. Kielenoppijat eivät ole aina tietoisia näistä 'diskurssin korjausmekanismeista' äidinkielläänkään, vaikka osaavatkin ne. Siksi oppikirjoihin saattaisi olla hyvä liittää myös esimerkkejä siitä, miten 'diskurssin korjausmekanismit' toteutetaan autenttisissa äidinkielisissä keskusteluissa.

3. SOSIAALISEN INTERAKTION RAKENTEESTA JA VARIATIOSTA

Mainitsin jo aikaisemmin, että mallidialogit toimivat jonkinlaisina eri kommunikaatiotilanteiden samaistumismalleina kielenoppijalle. Usein unohdetaan, että normaalissa diskurssitilanteissa keskusteluilla on jonkinlainen rakenne: alku, keskiosa ja lopetus. Esimerkki (2) on tässä suhteessa varsin edistysellinen. Siinä keskustelu aloitetaan ja lopetetaan. Useimmiten mallidialogit ovat esimerkin (3) kaltaisia: osanottajat ovat yhtä äkkiä keskellä keskustelutilannetta. Miten keskustelijat siihen pääsivät ei käy kielellisesti ilmi eikä sitä harjoitella. Ei myöskään harjoitella sitä, kuinka

tilanne saadaan päättymään. Kuitenkin nämä kaksi seikkaa ovat hyvin tärkeitä kielenoppijalle ja tuottavat hänelle kovasti vaikeuksia: miten aloittaa keskustelu ja miten lopettaa se kunniallisesti? Kielenoppijalle ei mikään kommunikaatioprosessi tule alkamaan keskeltä. Vaikka hän liittyisi keskusteluun jo sen alettua, on silti tälle 'keskeltäliittymisellekin' luotava aloitus, esim. Hello, may I join in? - Sure, we were just talking about... Mielestäni ei oppimateriaaleissa siis riittävästi kiinnitetä huomiota myöskään sosiaalisen Interaktion globaaliin rakenteeseen. Olen samaa mieltä Scottin kanssa siitä, että "There is a need to develop understanding of text structure" ja lisäksi siihen, että on tarvetta myöskin osoittaa, miten tällainen globaalinen Interaktiorakenne voi vaihdella. Kielellisten Interaktioprosessien variaatio olisi esiteltävä myös oppimateriaaleissa.

Olen muussa yhteydessä (kts. Ventola 1987) esittänyt ajatuksiani siitä, että sosiaalinen interaktioprosessi on nähtävä dynaamisena prosessina, ts. se voi kehittyä keskustelijoiden itsensä ohjaamana joko suuntaan tai toiseen. Variaatio ei suinkaan ole loputonta. Joissakin tapauksissa Interaktioiden variaatiomahdollisuudet ovat kulttuurissa varsin rajoitetut. Mutta variaatioiden olemassaolo olisi tehtävä kielenoppijalle selväksi jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja häntä olisi autettava variaatioiden ymmärtämisessä ja luomisessa. Ei ole olemassa vain yhtä, oppikirjassa esiintyvän mallidialogin mukaista tapaa ostaa postimerkkejä, kirjoittaa kirjeitä, jne. Niille, jotka vetoavat siihen, että 'kirjassahan tehtiin ja sanottiin näin', on pyrittävä osoittamaan, että keskustelujen globaalinen rakennevariaatio on sangen suuri. Tämän variaation selvittämiseen olisi myös kielentutkimusta suunnattava. Tätä variaatiota voidaan kuvata vuokaaviolla (josta kuitenkin tilanpuutteen vuoksi en kirjoita enempää, vaan viittaatan esim. Ventola 1983, Ventola 1987).

4. PUHEAKTEISTA

Vaikka variaatioajatus ei niin ehkä diskurssin globaalisella tasolla olekaan vielä saanut oppikirjoissa riittävästi huomiota, se on kuitenkin otettu huomioon yksittäisten puheaktien tutkimuksessa. Suurelta osin Austinin ja Searlien puheaktiteorioiden innoittamina ovat kielitieteilijät tutkineet kuinka pyydellä anteeksi suorasti ja epäsuorasti, kuinka esittää pyyntö suorasti ja epäsuorasti, modaliteetin kanssa ja ilman. Esimerkkinä puheaktitutkimuksen vaikutuksesta oppikirjoihin on esimerkki (13):

(13)

Asking for information:

1 ... Could you tell me... (please)?

You are at an airport information desk. You want to ask about an arrival.

2 (Excuse me,) d'you know if flight BH 106 is on time?

-No, I'm afraid it's going to be ten minutes late.

3 Can you tell me..., (please)?

4 (Sorry to trouble you, but) is flight BH 106 on time?/is flight BH 106 on schedule?/will flight BH 106 arrive as scheduled? [or any other suitable question]

5 (Can you help me?) D' you happen to know...?

In other situations:

6 Could anyone tell me...? [when you are talking to several people, and you are not sure who has the information]

7 I'd like to know, (please),...

(Blundell et al. 1982:1)

Voit olla hyvä, että opiskelija oppii 'tuhat ja yksi' tapaa kysyä milloin x-lento saapuu tai y-tapahtuma toteutuu, mutta entä sitten? Osataanko ennustaa mitä keskustelukumppani seuraavaksi sanoo? Ja osataanko edelleen jatkaa siitä eteenpäin? Esimerkki (14) on siinä mielessä parempi, että se auttaa opiskelijaa ymmärtämään mikä puheenvuorojen vaihtopari (exchange) on ja että kommunikaatitilanteessa kielellisessä käyttäytymisessä on aina kysymys valinnoista, esim. tässä tapauksessa palvelutarjouksen

hylkäämisestä tai sen hyväksymisestä. Kumpikin vaihtoehto johtaa johonkin muuhun valintaan.

(14)

In a shop: typical interaction

Assistant: Can I help you?

Customer: No, it's alright thanks, I'm just looking.

OfferRejection

No thanks, I'd just like to have a look around.

or

Yes please, I'd like some...

Vague Request

Yes please, have you got any...?

Assistant: Certainly, how many...?

Certainly, how many would you like?

Customer: A large jar please

Specific Request

small packet

medium-size pack

carton

can

tin

(Jones 1979:13)

Dialogi (14) näyttää, että hyväksyminen johtaa johonkin toiseen valintaan, tässä joko spesifiseen tai ei-spesifiseen pyyntöön, mutta sitä mihin hylkääminen johtaa, ei opiskelijoille esimerkissä (14) esitetä. Vaikka asiakas alussa saattaa hylätäkkin palvelutarjouksen, voi hän kuitenkin joutua vielä mahdollisesti hyvästelemään tai jopa aloittamaan interaktion uudelleen, mikäli hän esimerkiksi myöhemmässä vaiheessa ympärilleen katseltuaan on löytänyt jotakin ostettavaa.

Näyttää siis siltä, että vaikkakin variaation käsite on vihdoin päässyt puheaktitutkimuksen myötä oppikirjoihin, on toisaalta näissä 'puheaktimateriaaleissa' menetetty se, mitä 'mallidialogeilla' oli rajoitetussa mielessä tarjottavana, ts. kielenoppijan ohjaaminen sosiaalisessa kommunikatiivisessa prosessissa sen alusta loppuun. Käsitys siitä, mistä sosiaalisessa prosessissa on milloinkin kyse hämärtyy, ja oppijalle jää epäselväksi missä tilanteessa hän esittää minkälaisia puheaktivariaatioita. Puheaktien yhteys tilannekontekstiin saattaa katketa.

5. TIETOKONE ISTA KESKUSTELUNOPETUKSESSA

Entä mitkä ovat vieraiden kielten oppimateriaalien tulevaisuudennäkymät? Viime aikoina on puhuttu paljon mikrotietokoneiden roolista vieraiden kielten opetuksessa (mm. AFInLAN syyssymposiumin 1986 aikana järjestettiin osallistujille tilaisuus tutustua Suomessa tehtyihin mikrotietokoneella toimiviin englannin kielen opetusohjelmiin). Mikroihin kohdistuvat monet odotukset. Kuten Cook ja Fass hiljattain ilmestyneessä artikkelissaan toteavat, tietotekniikan sovellutukset kielenopetuksessa ovat yleensä olleet sanojen arvausleikkejä, rakenneharjoituksia sekä kielioppiselityksiä ja -korjauksia. Mutta sovellutukset kohdistuvat jo jossakin määrin myös diskurssin tuottamiseen. Kunnianhimoisten diskurssisimulointien tavoitteena on, että jonakin päivänä ihminen keskusteleekin tietokoneen kanssa kuten toisen ihmisen kanssa (Cook ja Fass 1986:163). Cook ja Fass esittävät yhteenvetona tämänhetkisestä tilanteesta. Hyvin varhaisessa, vuonna 1966 valmistuneessa dialogiohjelmassa, ELIZAssa ohjelma toimii psykoterapeuttina ja kielenoppija potilaana. ELIZA on tuttu ainakin niille, jotka ovat lukeneet David Lodgen romaanin 'Small World'. ELIZAssa on kaksi menetelmää, joilla keskustelua tuotetaan: 1) leksikaalinen kollokaatio, ts. kun oppija käyttää tekstiä tietokoneeseen kirjoitettaessa sanaa sister, tietokone suorittaa kollokaatioanalyysin ja sanoo potilas-opiskelijalle Tell me more about your family ja 2) oppijan oma 'input' käännetään takaisin oppijalle, ts. kun oppilas kirjoittaa tietokoneeseen I have been very depressed lately, kone vastaa You say you have been very depressed lately. Cook ja Fass (1986:167) toteavat:

Such programmes only give an illusion of conversation since they have only superficial understanding, and no representation of discourse; they are dealing with language without reference to its structure and meaning.

Natural Language Understanding (NLU) -ohjelmat toimivat erilaisin periaattein. Niiden tarkoituksena on simuloida keskusteluita, jotka ovat funktionaalisia. Yhden osallistujan tarkoituksena on saada informaatiota

toiselta, esim. tarjolla kysyy asiakkaalta, mitä hän haluaisi ravintolassa tilata. GUS-ohjelmassa matkatoimistovirkailija kysyy asiakkaalta, minne hän haluaa matkustaa Palo Altosta ja varaa hänelle lipun. ELIZAAan perustuva CHATTERBOX-ohjelma harjaannuttaa opiskelijaa käymään läpi yliopiston sisäänpääsyhaastattelun. Ohjelmassa nimeltä STATION on tarkoitettu opettaja oppijalle, kuinka kysytään tietoa. Se perustuu KYSYMYKSI-VASTAUKS periaatteelle ja asettaa KYSYMYKSI-VASTAUKS -parit myös keskenään globaaliin järjestykseen. Tuloksena on Cookin ja Fassin mukaan "a sequenced purposeful conversation", josta he antavat esimerkkinä seuraavan tekstin:

(15)

Sample from STATION:

Program: Hello. British Rail, Colchester.
 Student: When does the next train to London leave?
 P: It leaves at half past ten.
 S: What platform is that?
 P: Platform 3.
 S: When does it arrive?
 P: It arrives at half past eleven.
 S: Thank you.
 P: Goodbye.
 S: Goodbye.
 (Cook ja Fass 1986:170)

Teksti on hyvin samanlainen kuin useat ns. traditionaaliset mallidialogit. Teksti sinänsä on hyvin rakennettu, koheesio toimii, jne. Voim kuvitella, että jonakin päivänä Englannissa matkaillessani voim tosiaan soittaa British Railin numeroon ja käydä 'puhuvan tietokoneen' kanssa samanlaisen keskustelun. Nykyisin British Railin numeroon soittaessa saa saman tiedon, mutta joutuu passiivisena kuuntelemaan koko junallistan läpi, kunnes löytyy se juna, josta on kiinnostunut. Passiivisena kuunnellussa saattavat ajatukset hypätä muualle ja silloin ei pian kuulekaan sitä informaatiota, jonka juuri halusi. Puhuvan tietokoneen kanssa keskusteltaessa joutuu tietysti interaktiivisesti vastuulliseksi. Vastauksen jälkeen on otettava seuraava askel keskustelun rakenteen eteenpäinviemisessä.

Cook ja Fass (1986:168) sanovat, että "the chief use of Natural Language Processing techniques is...to accommodate the computer within teaching methodologies that stress information handling and interaction". He painottavat tietokoneen ja kommunikatiivisen kielenopetuksen yhteyksiä keskustelun etenemisen ja rakenteen opettamisessa. Haluaisin tässä vaiheessa painaa hälytysnappia ja tuoda esiin oman hieman skeptisemmän mielipiteeni. Aikaisempi STATION esimerkki on kontekstuaalisesti palkallaan mainitsemissani rajoitetussa kontekstissa. Jotta todella saisimme hyviä tietokoneilla simuloitavia keskusteluja, joista on hyötyä kielenoppijalle, meidän täytyy ymmärtää diskurssin globaalista ja lokaalisesta rakenteesta paljon enemmän. Ja tässä vaiheessa astuvat autenttiset tekstit mielestäni niin diskurssintutkijan kuin opettajan ja oppilaankin elämään. Tutkimalla tekstejä, jotka ovat geneerisesti samanlaisia, saadaan käsitys siitä kulttuurin sallimasta globaalista ja lokaalisesta variaatiosta, joka kussakin yhteisössä vallitsee. Ei opita ainoastaan sitä mikä on ennustettavissa tilanteessa vaan myös sitä miten toimitaan kun jokin ei menekään odotetulla tavalla. Seuraavassa tekstissä (16) eivät asiat suju siten kuin asiakas olisi halunnut, koska virkailija ei pysty antamaan hänelle tarvittavia tietoja:

(16)²

{the customer enters}

SERVICE BID	Agent	1	can I help you {rising tone}
SERVICE-FOR-	Customer	2	uh...I was wanting some information on Jamaica
INFORMATION	Agent	3	Jamaica {rising tone}
		4	just general information {rising tone}
=unsuccessful	Customer	5	yeah
	Agent	6	we don't have any
		7	I'm sorry
	Customer	8	where could I go to get some
	Agent	9	uhm {a pause of 4 secs}
		10	probably from the- {a pause of 3 secs}
		11	er Jamaica's a British colony right {rising tone}
		12	no it's on its own

	Customer	13	is it {rising tone}
	Agent	14	yeah
		15	I I really don't know where you'd get it from
		16	from the Jamaican Embassy or something like that in Sydney {rising tone}
	Customer	17	yeah er... Jamaican Embassy yeah

SERVICE-FOR-GOODS		18	er I's just wandering if you had some pamphlets on it {rising tone}
=unsuccessful	Agent	19	no we haven't got anything
		20	I am sorry
	Customer	21	hm...
		22	is there anywhere I could get some {rising tone}
		23	maybe somewhere else {rising tone}
		24	another travel agency <u>*must have some-</u>
	Agent	25	<u>*you can try</u> the other travel agents
		26	but they-...
		27	you know I couldn't tell whether they had any or not

CLOSING		28	okay {rising tone}
	Customer	29	okay
		30	right

			(the customer leaves)
			(Ventola in press)

Asiakas ei ehkä ole sangen tyytyväinen interaktioon. Silti keskustelu päätetään kunniallaasti. Kumpikaan osapuoli ei 'menetä kasvojaan'. Autenttisia tekstejä kuuntelemalla ja tarkastelemalla kielenoppija näkee, että 'virheiden' tekeminen on sallittua. Autenttiset keskustelut eivät ole oppikirjojen hyvin organisoituja, huolellisesti strukturoituja tekstejä, joissa esitetään juuri tiettyjä kielipiillisiä muotoja. Kielenoppijan on helpompi suhtautua omiin 'virheisiin', kun hän kuulee ja näkee, kuinka myös syntyperäistenkin välisissä kommunikaatioprosesseissa tapahtuu väärinymmärryksiä. Suomalaisille opiskelijoille voi näyttää, kuinka vaikeata on joskus suomen kielelläkin saada sanottavansa sanottua, kuten esimerkki (10) jo osoitti. Sen jälkeen voi kiinnittää heidän huomionsa siihen, kuinka esim. englantia äidinkielenään puhuvien henkilöiden keskustelussa tapahtuu kommunikaation tarkistamista, kuten esimerkeissä (11) ja (12). Autenttiset

materiaalit opastavat kielenoppijaa siinä, kuinka päästä pinteestä vieraalla kielellä. Mutta autenttisten materiaalien käytössä luokkahuoneissa on oltava varovainen. Usein nauhat kuunnellaan kertaalleen tai kahteen kertaan kokonaisuudessaan läpi. Tämä metodi ei autenttisten materiaalien kuunteluun oikein hyvin sovellu. Autenttiset materiaalit sisältävät hyvin paljon informaatiota, joka on jakautunut kielen eri tasolle. Siksi autenttisten materiaalien kanssa työskentelyyn soveltuu paremmin esim. metodi, jonka Economou (1985) on kehittänyt. Keskustelusta kuunnellaan ensin vain yksi vuoropuhepari. Sen jälkeen sama vuoropuhepari kuunnellaan uudelleen, mutta sen lisäksi kuunnellaan seuraava vuoropuhepari. Näin hiljalleen lokaalisista vuoropuheparakesteista muodostuu myös globaalinen diskurssikokonaisuus ja opiskelijoille avautuu koko tekstin geneerinen funktio vähän samalla tavalla kuin itse keskustelujat ovat sen rakentaneet.

6. PÄÄTÄNTÄ

Olen tässä artikkelissa pyrkinyt luomaan katsauksen kielten keskustelumateriaalien kehitykseen. Varhaisimmat oppikirjojen dialogit olivat lausepohjaisia, melko irrallisia vuoropuheenvaihtoja. Pääpaino opetuksessa oli vieraskielesien kirjoitetun tekstin ymmärtäminen. Hiljalleen kommunikaatioprosessia esittävät mallidialogit ilmestyivät oppikirjoihin ja niitä seurasivat uusien kielitieteellisten tuulien mukanaan funktionaaliset puheaktioppikirjat, jotka esittelivät variaatiokäsityksen, mutta samalla, keskittyessään yksittäisiin puheakteihin, saattoivat hämärtää oppilaan käsitystä siitä, mihin diskurssilla kokonaisuudessaan pyritään. Toisin sanoen diskurssin globaalinen tarkoitus ja rakenne jäi epäselväksi. Nyt tietokonemaailma pyrkii valloittamaan aluelta myös kieltenopetuksessa. Olen toivoakseni pystynyt hahmottamaan kunkin lähestymistavan hyvät ja huonot puolet kielten oppimateriaaleissa. Oppimateriaalin tekijällä on luonnollisesti monta asiaa mietittävänä materiaaleja tehdessään. Haluaisin kuitenkin painottaa sitä, että kielten oppimateriaaleja tehtäessä ei saa unohtaa

myöskään autenttisten materiaalien merkitystä. Kuten Scott sanoi, mitä varhaisemmassa vaiheessa autenttisia materiaaleja esitetään, sitä parempi - oli kysymyksessä sitten opiskelijoiden omat autenttiset tuotokset tai muiden henkilöiden autenttiset keskustelut. Autenttisten tekstien etuna on, että ne ovat yleensä motivoivampia kuin huolellisesti kirjoitetut, valittuihin fonologisiin piirteisiin ja kieliopillisiin rakenteisiin keskittyvät dialogit. Autenttiset tekstit tähtäävät kielenkäytön korostamiseen. Ne näyttävät kuinka erilaiset aktiviteetit toteutuvat kielellisesti. Autenttisia tekstejä ei pidä tietenkään esittää ikään kuin välähdyksinä ihmisten elämästä. Pyrkimyksenä tulisi olla, että niiden kautta ihmisten väliset interaktiot esitettäisiin lajellain. Opiskelija tutustuu kiellopoinnoissaan niihin interaktiolajeljiin, jotka ovat hänelle nykyisessä tilanteessa ja lähitulevaisuudessa tarpeen. Autenttisten materiaalien tarkoituksena tulisi olla kielenoppijan tutustuttaminen kielenkäyttöön eri konteksteissa. Tällaisen 'salakuuntelunomaisen' harjoittelun avulla eri puhutun diskurssin tekstilajit tulevat hiljalleen tutuksi opiskelijalle ja hän voi paremmin ennakoita omaa kielellistä käyttäytymistään ja harjaantua selviytymään yllättävistäkin tilanteista kunniallaasti.

-----

1 Asteriskilla ja alleviivauksella merkityt sanat on sanottu samanaikaisesti.

2 "... - ilmaisee taukoa, joka kestää vähemmän kuin sekunnin; '-' ilmaisee sen, että puhuja keskeyttää sen mitä on sanomassa, ts. hän ei sitä lopeta tai joku toinen keskeyttää hänet.

KIRJALLISUUTTA

Almila, L. 1950/61. Koululaisen englanninkirja. Kuudes painos. Helsinki: Otava.

Blundell, J., Higgins, J. ja Middlemiss, N. 1982. Function in English. Oxford: Oxford University Press.

Cook, V. ja Fass, D. 1986. "Natural Language Processing by Computer and Language Teaching", System, 14 (2), 163-170.

- Economou, D. 1985. *Coffee Break. A Course in Understanding Authentic Australian Casual Conversation*. Adelaide: National Curriculum Resource Centre.
- Edelhoff, C. 1986. "Authentizität im Fremdsprachenunterricht: Landeskunde - Texte - Lernende", *Zielsprache Deutsch*, 17 (4), 23-50.
- Jones, L. 1979. *Notions in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Neill, R. 1978. *Kernel One*. London: Longman.
- Scott, I. 1986. "Text-based Teaching Materials for Beginners and Intermediates", *Modern English Teacher*, 14 (1), 13-17.
- Ventola, E. 1983. "Contrasting Schematic Structures in Service Encounters". *Applied Linguistics*, 4 (3), 242-258.
- Ventola, E. 1987. *The Structure of Social Interaction*. London: Frances Pinter.
- Ventola, E. in press. "Textbook Dialogues and Discourse Realities", teoksessa Lörscher, W. ja Schulze, R. (toim.). *Perspectives on Language in Performance. Studies in Linguistics, Literary Criticism, and Foreign Language Teaching Methodology*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Webster, D., Elonen, L., Kiveskari, L. Robinson, D., Tella, S. ja Wiik, T. (1982), *Jet Set 9*, Helsinki: Otava.